

WITTMANN EDINA¹

Harc az oroszországi németekért

Fight for the Germans in Russia

Absztrakt

Elemzésem során a 18. században Németországból Oroszországba kivándorolt emberek történetét kívánom bemutatni, különös tekintettel a Szovjetunió felbomlását követően egyre nagyobb ütemben történő visszatelepülésükre Németországba. A visszatelepülés lehetőségének jogi hátterét és a visszatelepültek régi-új hazájukban megélt nehézségeit is elemezni fogom, továbbá az orosz kormány jelenlegi, az oroszországi németek további elvándorlását gátló és a már kivándoroltak visszatelepülését támogató politikájára is szeretnék kitérni.

Kulcsszavak: Oroszország, Németország, kisebbség, migráció

Abstract

In my analysis I would like to introduce the history of people emigrating from Germany to Russia in the 18th century, with special respect of their ever faster return to Germany after the Soviet Union having broken up. I will also analyse the legal background of the possibilities of the return and the difficulties people had who returned into their old-new homeland and I also want to touch upon the present politics of the Russian government hindering the further migration of the Germans from Russia and supporting the return of the already emigrated people.

Keywords: Russia, Germany, minority, immigration

NÉMETEK BETELEPÍTÉSE OROSZORSZÁGBA

A VOLGA MENTI TERÜLETEK BENÉPESÍTÉSE

Már a középkorban, az 1200-as évektől kezdődően éltek németek Oroszország területén, az elsők közé azok a lübecki kereskedők taroztak, akik Novgorodban egy Hansa központot

---

¹ E-mail: wittmann.edina80@gmail.com

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

alapítottak, ezzel a várost a kelet és a nyugat közötti kapocsná formálták. Tömeges bevándorlásról azonban csupán jó ötszáz évvel később beszélhetünk.

Az első betelepítési hullámra Nagy Katalin cárnő 1762. december 4-én kiadott meghívó kiáltványa teremtett lehetőséget, amelynek értelmében minden Európában élő ember (zsidókat kivéve) számára az új sztyeppén való letelepedést garantált. Ezt a kiáltványt több nyelven (még arabul is) megjelentették számos korabeli külföldi folyóiratban. Mivel azonban a letelepedés lehetőségén túlmenően további jogok nem voltak garantáltak, a Cárnő felhívását nem követte tömeges betelepülés. Erre csupán az 1763. július 22-én kiadott második manifesztumát követően került sor, amelyben a cárnő európai kereskedők, polgárok és parasztok részére (zsidók számára is) a Birodalmon belüli szabad letelepülés mellett, a koronára való eskü letételét követően további kiváltságjogokat is garantált. Ezek közé tartozott az ellenszolgáltatás nélkül megszerezhető földtulajdon, a szabad vallásgyakorlás garanciája, a városokban való letelepülés esetén 5-10 év, lakatlan területeken való letelepedés esetén 30 év adó megfizetése alóli mentesség, továbbá a hadkötelezettség alóli felmentés is. A Cárnő a telepesek részére kamatmentes, házépítésre, állatállomány vásárlására, illetve a mezőgazdasági és kézműves foglalkozások gyakorlásához szükséges eszközök megvásárlásához is hiteleket is nyújtott.²

A telepesek tömeges kivándorlása 1763 és 1774 közé tehető, különböző német területekről (Hessen, észak-bajor térségek, Baden) több mint 30 ezer fő költözött az Orosz Birodalom területére. A hétéves háború (1756-63) harci cselekményei során a Kiáltvány hadkötelezettség alóli mentességet garantáló pontjai, továbbá a kamatmentes kölcsönök rendkívüli vonzerővel bírtak.

Katalin 2. kiáltványát követően elsősorban a Volga menti területek benépesítése kapott nagyobb lendületet.³

FEKETE-TENGERI TERÜLETEK BENÉPESÍTÉSE

I. Sándor cár határozata a külföldi betelepülők fekete-tengeri letelepítéséről 1804. február 20-i hatállyal lépett életbe. Ezt követően 1816-61 között Németország Baden és Württemberg, Rajna-menti és Nyugat Porosz térségeiből, valamint Svájcból érkezett a legtöbb telepes a Krímbe, Besszarábiába, valamint az Orosz Birodalom Kaukázuson túli területeire. Míg Katalin cárnő célja a telepesekkel a lakatlan területek benépesítése, a műveletlen területek termékenyvé varázsolása volt, addig Sándor cár a fekete-tengeri térségbe első-

² Einladungsmanifest:

http://www.migrazioni.altervista.org/deu/3deutsche_in_russland/05_18jahrhundert/3.2_katharina_2.html megtekintés: 2016.január 18.

³ Geschichte der Russlanddeutschen:

http://www.lum.nrw.de/zuwanderung/Aufnahmeverfahren_Spaetaussiedler/Geschichte_Russlanddeutsche/index.php megtekintés: 2016. január 18.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

sorban művelt telepéseket várt, mert tőlük Oroszország kulturális életének a felvirágoztatását is remélte.⁴

DISZKRIMINÁCIÓ AZ OROSZORSZÁGI NÉMET KISEBBSÉGEKKEL SZEMBEN

III. Sándor cár nacionalista, oroszosító politikáját, amelynek jelmondata az „Oroszország az oroszoké” a Volga-menti németek tömeges Dél-Amerikába történő emigrálása követte. A kitelepülés során német kolóniák soksága jött létre Argentínában. Az 1897-es népszámlálás adatai szerint már közel 1 millió német élt Oroszországban, így a 105 ezer kivándorló ellenére továbbra is igen jelentős számú német kisebbség maradt a Birodalom területén.⁵

A németek diszkriminációja az első világháborúval kezdődően új erőre kapott, hiszen a cári Oroszország és Németország a háborúban egymással szembenálló feleként vettek részt. Korabeli adatok szerint az Orosz Birodalom területén letelepedett 1,7 millió németből 300 ezer a cári hadseregben teljesített szolgálatot és harcolt új hazájáért. A bolsevik hatalomátvételt, és a mezőgazdaság államosítását követően 80 ezer Volga menti német szomorú sorsa az éhhalál lett.

1929-ben 14 ezer német indult Moszkvába, hogy a Szovjetunióból való kiutazásukra engedélyt kapjon. A szovjet hatalom válasza erre a németek tömeges deportációja volt, amely során csak 1930-ban 50 ezer embert hurcoltak el. A németek megpróbáltatásai iskoláik és templomaik bezárásával folytatódtak.

A náci Németországból érkező 1929-óta egyre gyakrabban folyósított humanitárius segítség elfogadását a szovjet vezetés 1934-el kezdődően megtiltotta.⁶

A második világháború előestéjén az 1939-es német-szovjet meg nem támadási szerződést követően úgy tűnt a Szovjetunióban élő németek helyzete valamelyest javul, azonban ez az csupán átmenetinek bizonyult, mivel már 1941-től megkezdődött a Volga-menti németek tömeges deportációja Szibériába, majd a GULAG-ba. 1941-47 között 700 ezer német veszítette életét a szovjet kényszermunka táborokban. Sztálin halálát (1953) és Adenauer kancellár 1955. szeptemberi látogatását követően 1956 januárjától a kényszertáborokban fogvatartott németek a táborokból szabad eltávozhattak, azonban az eredeti lakóhelyeikre nem térhettek vissza, és az 1941-ben kisajátított vagyonukért sem részesültek semmiféle kárpótlásban.⁷

⁴ Die Geschichte der Deutschen aus Russland:

apps.thueringen.de/de/publikationen/pic/pubdownload885.pdf megtekintés: 2016. január 18.

⁵ Zar Alexander III: <http://www.russland.ru/essaykultur/morenews.php?iditem=14> megtekintés: 2016. január 30.

⁶ Geschichte der Landmannschaft: <http://www.landmannschaft-der-deutschen-aus-russland.de/LmdDaR/lmdaar.html> megtekintés: 2016. január 19.

⁷ Deutsche im Gulag: <http://www.dw.de/deutsche-im-gulag/a-16616106> megtekintés: 2016. január 18.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

VISSZATELEPÜLÉS NÉMETORSZÁGBA

Az oroszországi németek Németországba való visszatelepülésére az 1959. áprilisi német-szovjet családegyesítési egyezményt követően kerülhetett sor. A szovjet vezetés 1964-ben oldotta fel az 1941. augusztus 28-án életbe léptetett deportációs dekrétumot, amely aktus elengedhetetlen volt az 1966-os nemzetközi egyezmény 1973-as ratifikációja előtt, amely a kisebbségek szabad kiutazását garantálta. Ezek az egyezmények azonban a gyakorlati megvalósítást nélkülözték, és a német kisebbség Németországba történő tömeges visszautazására a gyakorlatban csupán az 1986-os családegyesítési törvényt követően kerülhetett sor. 1987-től kezdődően a német bevándorlási statisztikák jelentős emelkedést mutattak (1987-ben 14 ezer, 1992-ben már 195 ezer fő).⁸

A NÉMETORSZÁGI BETELEPÜLÉS JOGI HÁTTERE

Az oroszországi németek Németországba való visszatelepülésére az ún. „késői kitelepültek” jogait szabályzó szövetségi törvény a „Bundesvertriebenengesetz” teremtett lehetőséget.

A késői kitelepültek közé azok a német nemzetiségű, Németország területén kívül élők emberek tartoztak, akik a volt Szovjetunióból, annak utódállamaiból, illetve a többi kelet-európai államból települtek vissza Németországba. Az 1950-es évektől kezdődően egészen mai időkig kb. 4,5 millió emberről beszélhetünk. A „késői kitelepített” státusz a legszélesebb jogköröket tartalmazza, amelyet bevándorlók Németországban kaphatnak.⁹ Ennek jogi háttere a fent említett szövetségi törvény, amely az „elűzöttek jogait” (lakóhelyükről való elűzöttek, az oroszországi németek esetében az 1941-től kezdődő diszkriminációk érthetők ez alatt) szabályozza (Bundesvertriebenengesetz). Ennek értelmében a fenti államok állampolgáraiént nyilvántartott német nemzetiségű külföldi állampolgárok és családtagjaik részére németországi beutazásukat követően a német állampolgárság odaítélése a német állampolgársági törvény 7. § alapján (StAG) garantált, amint a szövetségi elűzöttek és menekültekről (Bundesvertriebenengesetz) szóló törvény 15. § értelmében a „késői kitelepített” státuszt a Szövetségi Köztársaság területére való beutazást követően megkapták.¹⁰

Ezen túlmenően minden olyan jog, amelyben akkor részesülhettek volna, ha addigi életüket Németország területén élték volna le, megilleti őket. Ide tartozik az iskolai végzettségük teljes körű elismerése, továbbá az addigi ledolgozott munkaéveik arányos beszámítá-

⁸ Geschichte der Russlanddeutsche:

http://www.russlanddeutschesgeschichte.de/geschichte/teil4/zeittafel_4.htm megtekintés: 2016.január 19.

⁹ Spätaussiedler: <http://www.bamf.de/DE/Migration/Spaetaussiedler/spaetaussiedler-node.html> megtekintés: 2016. január 13.

¹⁰ Leistungen für Spätaussiedler: <http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Standardartikel/DE/Themen/MigrationIntegration/Spaetaussiedler/Welche-Leistungen-erhalten-Spaetaussiedler.html> megtekintés: 2016. január 13.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

sa a német nyugdíjrendszerbe. Amennyiben már nyugdíjasként vándorolnak ki Németországba, úgy miután a német állampolgárságot automatikusan megkapták, a német nyugdíjalapból jogosultak az addig hazájukban ledolgozott munkaévek és beosztás alapján megállapított nyugdíjra.

Ez a szabályzás olyan széles jogköröket garantál külföldi állampolgárok részére, amelyben a német állampolgárok sem részesülnek, mivel az állampolgárság odaítélésén túlmenően anyagi segélyeket, és további kedvezményre is feljogosít a „késői kitelepített” státusz.

A szabályzás háttere, hogy ezeket a német nemzetiségű külföldi állampolgárokat németként kezeli, már az állampolgárság odaítélését megelőzően is. Ezek az emberek az Alaptörvény értelmében (Art. 116 GG) németek. A nem német nemzetiségű házastársak pedig ugyanazokra a jogokra tarthatnak igényt, amennyiben a házasság köteléke legalább három éve fennáll. Ez is azt bizonyítja, hogy a szabályzás németként tekint ezekre a polgárokra, és a házastárs németként való kezelését a házasságkötést követő harmadik évtől teszi lehetővé. Természetesen amennyiben a házasság még nem tart három éve, úgy is jogosult a házastárs a beutazásra, csak a német állampolgárság a házasságkötést követő harmadik évben válik elérhetővé számukra. Ma már évről évre egyre kevesebb kérelem érkezik, 2012-ben már csak 1 817 személy kapta meg ezt a státuszt, míg 1989-ben még 390 ezer.

1990 óta folyamatosan csökken a „késői kitelepítettek száma”, mivel Németország újraegyesítését követően már csak a Szovjetunió (illetve később utódállamai) területéről érkezők részesülhettek ebben a státuszban. A többi kelet-európai német nemzetiségű csak abban az esetben, ha hátrányos megkülönböztetésüket, amely német nemzetiségűkre vezethető vissza, igazolni tudják.

A késői kitelepítettek azért sem nevezhetők a szó hagyományos értelmében vett migránsoknak, mivel az ő esetükben nem a Németország területére való beutazás a letelepedés első lépése, hanem a lakóhelyük szerinti illetékes német konzulátuson keresztül a kölni székhelyű Szövetségi Közigazgatási Hivatalnál (Bundesverwaltungsamt)¹¹ egy kérvény benyújtása. Amennyiben a német nemzetiség ténye adott, az elbírálás átfutásához szükséges idő lejárta követően (maximum 1 év) a kérelmezők egy határozatban értesülnek a „késői kitelepített státusz” odaítéléséről. Ezt követően a központi hivatal első felvevő állomására, Friedland-ba való utazásuk megszervezése a következő feladat. Ezt teljesen önállóan intézik, a Szövetségi Hivatal a Németországba utazáshoz szükséges anyagi források egy részét tudja csupán rendelkezésre bocsátani. Jelenleg 102 euró/fő az utazási hozzájárulás,¹² amelyet azonban csak a beutazást követően kaphatnak kézhez az arra jogosultak.

¹¹ Bundesverwaltungsamt: http://www.bva.bund.de/DE/Home/home_node.html megtekintés: 2016. január 19.

¹² Information für Russlanddeutsche: http://www.bva.bund.de/DE/Organisation/Abteilungen/Abteilung_S/Spaetaussiedler/Vordrucke/InfowenVisumerhalten.html megtekintés: 2016. január 19.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

A beutazást, és a meghatározott lakókörzetben kijelölt bérlakás elfoglalását követően az „oroszsországi németekként” is nevezett kitelepítettek részére ún. integrációs kurzus látogatása javasolt. Ez ugyanaz a kurzus, amelyet a migránsok térítés ellenében igénybe vehetnek a költség csupán annyi, hogy a késői kitelepített státuszban részesültek számára az integrációs kurzus ingyenes.¹³ A 960 órás kurzus ára 1.152 euró, ami nagyon kedvező árnak minősül.

A kurzus látogatása azért is célszerű, habár első hallásra nem tűnhet indokoltnak, mivel a „késői kitelepítettek” esetében németekről van szó, de a gyakorlatban ezek az emberek gyakran egyáltalán nem beszélnek németül, általában csak egy idősebb családtag (például nagymama) ért/beszél valamennyit németül, a többi családtag nem feltétlenül bírja a német nyelvet. Ennek oka a szovjet rezsim alatt átélt megfélemlítésekben keresendő, mivel a német iskolák bezárását követően a németek számára anyanyelvük használatát sem engedélyezték. A nyilvános helyen való német nyelvhasználatot pedig retorziók követték.

Az orosz nevek németre fordítására is van lehetőség és bár ezeknek az embereknek szükségük van az integrációra, a német törvényhozók a késői kitelepítettek beilleszkedését a többi migráns csoporthoz képest könnyebbnek vélték. Tény, hogy az oroszsországi németek körében sok esetben a második generáció integrációja egyszerűbb, mint az elsőé, ennek ellenére a mai napig egy részük inkább érzi magát oroszoknak, mint németnek.

OROSZORSZÁGI NÉMETEK VAGY NÉMETORSZÁGI OROSZOK

Kérdéses, hogy a késői kitelepítettek esetében több mint két évszázaddal az szülőföldről való kitelepülést követően mennyire erősek a német gyökerek, és képes-e a vérség felülmúlni a több mint száz éves egyre masszívabb orosz hatást, és a baloldali diktatúrában történt szocializáció miatti deficiteket.

A német nemzetiségük miatt állampolgárságban részesültek egy része tagja azon 500 németországi orosz egyesület valamelyikének, amelyek érdekeiket 2007 óta egy koordinációs tanácson keresztül is érvényesíthetik. Az évenként megrendezett gyűléseik (legutóbb 2014 júniusában, Lipcsében) során az orosz kultúra megtartására irányuló törekvésekben erősítik egymást a résztvevő szervezetek. Mindez arra utal, hogy egyre kevésbé tartják magukat németnek, és egyre inkább az orosz tudat erősítése a cél. Ez részben érthető, mivel, mint fent említettem a „késői kitelepített státusz” előnyeit élvezhetik a nem német nemzetiségű házastársak is, így az ő részükről a kultúrájuk megtartására irányuló törekvések teljes mértékben érthetőek, azonban az német nemzetiségük miatt állampolgárságban részesülők nagy része számára is Oroszország jelenti a hazát, az orosz nyelv az anyanyelvet, és csupán gazdasági okokkal magyarázható németországi áttelepülésük. Mivel a 2013-as hannoveri Németországi Orosz Egyesületek Koordinációs Tanácsának Gyűlésén Németországot nevezték meg a legnagyobb oroszországi diaszpórának otthont

¹³ Integrationskurse für Spätaussiedler:

<http://www.bamf.de/DE/Willkommen/DeutschLernen/Integrationskurse/TeilnahmeKosten/Spätaussiedler/spätaussiedler-node.html> megtekintés: 2016. január 19.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

adó országként,¹⁴ így kérdéses hogy valójában Oroszországból visszatelepült németeket, vagy Németországba kitelepült oroszokat tisztelhetünk az oroszul (is) beszélő német állampolgárokból?

A hivatalos német álláspont szerint az orosz anyanyelvi szinten beszélő német nemzetiségűek jogilag németeknek tekintendők, a Németország területén született állampolgárokkal megegyező jogokkal rendelkeznek. A német lakosság megítélése azonban ettől az állásponttól merőben eltér, mivel az áttelepültek egy jelentős része egyáltalán nem beszél németül, szokásaik, hagyományaik is eltérnek a mai németországi németektől, azoknál sokkal tradicionálisabbak, konzervatívabbak. Mindez a totalitárius rendszerben való szocializációval magyarázható, valamint azzal a ténnyel, hogy az ő elképzelésükben nem a mai Németország képe élt, hanem azé a Németországé, amelyet a felmenőik elbeszéléseiből megismerhettek, a 18-19. századi német tartományoké.

Az oroszországi német visszatelepülők nagy része azonban sikeresen integrálódik a mai német társadalomba.

A visszatelepültek egy kisebb csoportja azonban politikailag a német szélsőjobb felé orientálódik, a nacionalisták (NPD) pártjukon belül külön „oroszországi német” munkacsoportot létesítettek, és propagandájukat németül és oroszul is terjesztik. Az oroszországi németek egy másik csoportja viszont magát az orosz kisebbség tagjának tekinti.

Nagyon sajnálatos, hogy sokan a német nyelv nem megfelelő ismerete miatti komplexusok által vezérelve, német nemzetiségüként azon országot tekintik valódi hazájának, amelyben őseik jogtalan intézkedések sorozatát voltak kénytelenek elszenvedni. Az „orosz érzés” erősödésében, illetve az Oroszországot hazaként beállító téves elképzelésekben nagy szerepe van az eltérő kulturális berendezkedésnek, amely a mai németországgal nem azonos.

A mai Oroszországból visszatelepülő családok mindennapjait elemezve megfigyelhető, hogy a hagyományos patriarchális rend és a nagycsaládok együttélésén alapuló berendezkedés Németországban is alkalmazást nyer. Itt azonban a klasszikus „hatalmi viszonyok” nem érvényesülhetnek korlátlanul, mivel az apa szerepét (illetve a „rangidős” férfi szerepét és az ezzel járó kiváltságokat) a családban a németül legjobban beszélő családtag veszi át, mivel kompetenciája révén a család érdekében a hivatali, munkahelyi, iskolai kérdésekben is el tud járni.¹⁵

Ez a megváltozott szerepkör, a német nyelv megfelelő szintű ismeretének hiánya, az ebből adódó gyakran kilátástalan helyzet, a munkanélküliség, az alacsonyabb iskolai végzettséggel összefüggő jövőkép nélküli állapot is hozzájárult ahhoz, ami miatt a bevándorlók egy része az oroszországi visszatelepülést fontolgatja.

¹⁴ Die russischsprachige Diaspora in Deutschland: <http://www.miqazin.de/2013/08/22/bundeskonferenz-russen-diaspora-deutschland/> megtekintés: 2016. január 20.

¹⁵ Zum Familienverständnis der Russlanddeutschen: www.dekanat-nu.de/page1/files/ReferatFamilieAussiedler.pdf megtekintés: 2016. január 20.

MEGVÁLTOZOTT OROSZORSZÁGI POLITIKAI HELYZET

Az európai államokat érintő demográfiai problémák Oroszországot sem kerülik el. Míg az ország 1960-ban még a negyedik volt a legnépesebb országok listáján, addig 2010-re már a 9-ik helyre csúszott, és ha hihetünk a prognózisoknak 35 év múlva már csak a 14-ik lesz a listán. Mindez az egyre alacsonyabb születésszámmal, a csökkenő várható élettartammal, és a Szovjetunió összeomlása óta megfigyelhető elvándorlással magyarázható.¹⁶

Annak ellenére, hogy az orosz gazdasági minisztérium 2013-as lakosságszám növekedéssel kapcsolatos prognózisa helytálló volt, hiszen a 2013-as 143 milliós értéket 2015-re 144 millióra¹⁷ sikerült növelni, túlzás lenne azt állítani, hogy ez megoldotta az ország demográfiai problémáit. Az alacsony születésszám, amely még úgy is csupán 1,6 gyermek/nő értéket mutat, hogy a számításhoz a tradicionálisan többgyermekes muzulmán bevándorlók által megszült gyermekeket is alapul veszik, valamint a képzett orosz munkaerő nyugatra való elvándorlása az országot egyre komolyabb kihívások elé állítja. Az Oroszországba települő muzulmán migránsok egyre komolyabb biztonságpolitikai kihívások elé állítják az országot. Legkisebb integrációs hajlandóságot a csecsenek és a siíta tádzsikok mutatnak. Az orosz lakosság és a fenti bevándorló csoportok között rendszeresek az összetűzések, erőszakos cselekmények. A jelenleg 14 millió muzulmán száma tíz éven belül elérheti a 20 millió főt, így az összlakosság számának hetedét teheti ki hamarosan. Az orosz lakosság egyre nagyobb hányada ellenzi a bevándorlást, 59%-uk számára az „Oroszország az oroszoké” jelmondat aktuálisabb, mint valaha.

Alexej Nawalny, a nacionalista ellenzék vezetője 2012-ben az észak-kaukázusi iszlám rész Gáza-övezet mintájára történő politikai izolációját javasolta, de Putin elnök a politikailag egységes, enklávékat és autonóm területeket mellőző Oroszországot tartja életképesnek.¹⁸

Az iszlám visszaszorítását, és a muzulmánok oroszországi rendszerbe való integrálását célozta meg az iskolai egyenruha bevezetése is, mivel ezzel Putin szerint megakadályozható, hogy iskolás lányok tradicionális iszlám fejkendőt hordjanak, mivel azt csak nők és asszonyok viselik, iskolás lányok azonban nem.¹⁹

OROSZ ETNIKUM OROSZORSZÁGBA VALÓ ÁTTELEPÜLÉSÉRE VALÓ FELHÍVÁS

A jelenlegi orosz vezetés célja az orosz anyanyelvű bevándorlók számának növelése. Ezen terv részeként szerepel a Németországba áttelepült oroszországi németek visszahí-

¹⁶ Bevölkerungsschwund in Russland: <http://de.sputniknews.com/politik/20111101/261228017.html> megtekintés: 2016. január 20.

¹⁷ Bevölkerungsentwicklung in Russland: <http://www.bpb.de/internationales/europa/russland/48414/bevoelkerungsentwicklung> megtekintés: 2016. január 20.

¹⁸ Russisch Roulette: www.jf-archiv.de/archiv13/201314032937.htm megtekintés: 2016. január 21.

¹⁹ Schleier Konflikt in Russland: http://www.aktuell.ru/russland/panorama/schleier_konflikt_in_russland_schuluniform_als_loesung_362_0.html megtekintés: 2016. január 21.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

vása Oroszországba, valamint a még Oroszországban élők Németországba való visszatelepülésének megakadályozása. A kormány erre a célra több mint 80 millió eurót különített el, amely összeget a jelenleg még kb. 600 000 német nemzetiségű által lakott terület infrastruktúrájának fejlesztésére, és gazdasági fellendülésére fordítanak. A még Oroszország területén élő németek jólétére fordított kiadásokat a német állam is örömmel fogadta, és maga is anyagilag támogatta. Így a német iskolák fenntartására, a német kulturális egyesületek által szervezett programok lebonyolítására és infrastrukturális fejlesztésre is folyósított támogatást.

Az orosz kormány a már Németországba áttelepült német nemzetiségűek Oroszországba való visszahívási programját azonban a Szövetségi Köztársaság érthető módon nagyon kritikusan fogadta.

A Szovjetunió felbomlása óta 2,3 millió német nemzetiségű ember vándorolt ki Németországba, a jelenlegi orosz vezetés pedig az országot érintő demográfiai krízis ellensúlyozására oroszul beszélő bevándorlók betelepítésére tesz kísérletet. Egy ENSZ tanulmány szerint Oroszországnak a gazdasági növekedés fenntartása érdekében 2 millió bevándorlóra lesz szüksége. Az Oroszországból (illetve a Szovjetunióból vagy annak utódállamaiból) Németországba kivándorolt polgárok számára egy esetleges visszatelepülés esetére Oroszország az utazási költségek, és vagyontárgyaik szállításának költségei átvállalása mellett 3 000,- euró prémiumot garantál.²⁰

A német kormány az Oroszországba kivándorolni szándékozók számára semmiféle segítséget nem biztosít a visszautazásukhoz, és az esetleges későbbi Németországba való visszatérésüket sem támogatja anyagilag.

Putin elnök visszahívási kísérlete azonban nem mozgatott meg tömegeket, mivel a Németországba kivándoroltak 95%-a számára az Oroszországba való visszatelepülés egészen 2015-ig nem volt opció. A program 2007 óta él, 2013-ra 788 ember költözött vissza Oroszországba, azonban az ukrajnai konfliktus óta a visszatelepülések folyamata majdnem teljesen elakadt.²¹

A visszatelepülést fontolgatók között inkább idős emberek fellelhetőek, akik már nyugdíjasként kerültek ki Németországba, és nehezen tudtak az új környezethez alkalmazkodni. Sokan közülük szeretnék életük utolsó éveit újra orosz földön leélni.

Jelenleg azonban Németország menekültügyi politikája az oka annak a kezdődő új trendnek, amely során ismét visszatelepülő oroszországi németekről tudósít az orosz média.²²

Oroszország számára az oroszországi németek 2016 januárjában kezdődő, a németországi menekültügyi politika ellenes tüntetései, egyszerre növelik Oroszország pozícióját

²⁰ Russland will die Russlanddeutschen zurücklocken: <http://www.dw.de/russland-will-die-russlanddeutschen-zur%C3%BCcklocken/a-2779258> megtekintés: 2016. január 21.

²¹ Das Schicksal der Russlanddeutschen: <http://dtj-online.de/das-schicksal-der-russlanddeutschen-2689> megtekintés: 2016. január 21.

²² Auswandern nach Russland: <https://www.youtube.com/watch?v=CrMts08vsKk> megtekintés: 2015. február 2.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

Németországban, továbbá az orosz választópolgárok kormányukba vetett bizalmát is erősíti.²³

A németországi vélemények az „késői kitelepítettek” oroszországi visszatelepülését illetően megoszlanak. A hivatalos álláspont szerint ezeket az embereket nem szabad segíteni az Oroszországba való visszatelepülésükben, bár felmerül a kérdés amennyiben a társadalomba integrálódni nem képes, magát oroszoknak valló emberekről van szó, akik évtizedek óta sem a munkaerőpiacon sem a mindennapokban nem tudják felvenni a versenyt, úgy nem kéne-e a német államnak is segíteni a visszatelepülésüket, amely révén a szociális ellátórendszert is tehermentesíteni lehetne.²⁴

Ez a felfogás azonban a polgárokat produktív/vagy nem produktív kategóriákba helyezné, amely felfogásnak egy jóléti, szolidáris társadalomban nincs helye.

KÖVETKEZTETÉSEK

Összefoglalva elmondható, hogy a fejlett társadalmak számára egyre égetőbb problémát jelentő demográfiai válság kezelésének egy módját Németország és Oroszország is a bevándorlásban látja. A bevándorlás témaköre nagyon vitatott, és megoszlanak a vélemények arról, hogy mi alapján szelektálják az államok a társadalmuk számára legalacsonyabb kockázatot, és legnagyobb gazdasági erőt jelentő migráns csoportokat.

Az oroszországi németek úgy tűnik mindkét ország számára alacsony kockázatot jelentő, jó integrációs képességgel rendelkező csoportnak számítanak.

Figyelemreméltó, hogy a keresztény bevándorlók Oroszország szemszögéből mennyire hasznos személyeknek lettek minősítve, míg pár évtizede az oroszországi németeket kiutazásukat követően megfosztották szovjet/orosz állampolgárságuktól, és míg a sztálini időkben százezrek veszítették életüket otthonukból száműzve a kényszertáborokban, addig ma az orosz kormány a visszatelepülésükért és a még Oroszországban élők helyben maradásáért kampányol.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Einladungsmanifest:
http://www.migrazioni.altervista.org/deu/3deutsche_in_russland/05_18jahrhundert/3.2_katharina_2.html
2. Geschichte der Russlanddeutschen:
http://www.lum.nrw.de/zuwanderung/Aufnahmeverfahren_Spaetaussiedler/Geschichte_Russland_deutsche/index.php
3. Die Geschichte der Deutschen aus Russland:
apps.thueringen.de/de/publikationen/pic/pubdownload885.pdf
4. Zar Alexander III: <http://www.russland.ru/essaykultur/morenews.php?iditem=14>

²³ Russland-Deutsche fordern Ende der Asylavine: <https://www.compact-online.de/fall-lisa-russland-deutsche-fordern-ende-der-asyllavine/> megtekintés: 2016. február 2.

²⁴ Hunderte Spaetaussiedler wollen Deutschland wieder verlassen: <http://www.dw.de/hunderte-sp%C3%A4taussiedler-wollen-deutschland-wieder-verlassen/a-1781957> megtekintés: 2016. január 21.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 1. szám

5. Geschichte der Landmannschaft: <http://www.landmannschaft-der-deutschen-aus-russland.de/LmdDaR/lmddar.html>
6. Deutsche im Gulag: <http://www.dw.de/deutsche-im-gulag/a-16616106>
7. Geschichte der Russlanddeutsche:
http://www.russlanddeutschesgeschichte.de/geschichte/teil4/zeittafel_4.htm
8. Spaetaussiedler: <http://www.bamf.de/DE/Migration/Spaetaussiedler/spaetaussiedler-node.html>
9. Leistungen für Spätaussiedler:
<http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Standardartikel/DE/Themen/MigrationIntegration/Spaetaussiedler/Welche-Leistungen-erhalten-Spaetaussiedler.html>
10. Bundesverwaltungsamt: http://www.bva.bund.de/DE/Home/home_node.html
11. Information für Russlanddeutsche:
http://www.bva.bund.de/DE/Organisation/Abteilungen/Abteilung_S/Spaetaussiedler/Vordrucke/InfowennVisumerhalten.html
12. Integrationskurse für Spätaussiedler:
<http://www.bamf.de/DE/Willkommen/DeutschLernen/Integrationskurse/TeilnahmeKosten/Spaetaussiedler/spaetaussiedler-node.html>
13. Die russischsprachige Diaspora in Deutschland:
<http://www.migazin.de/2013/08/22/bundeskonferenz-russen-diaspora-deutschland/>
14. Zum Familienverständnis der Russlanddeutschen: www.dekanat-nu.de/page1/files/ReferatFamilieAussiedler.pdf
15. Bevölkerungsschwund in Russland: <http://de.sputniknews.com/politik/20111101/261228017.html>
16. Bevölkerungsentwicklung in Russland:
<http://www.bpb.de/internationales/europa/russland/48414/bevoelkerungsentwicklung>
17. Russisch Roulette: www.jf-archiv.de/archiv13/201314032937.htm
18. Schleier Konflikt in Russland:
http://www.aktuell.ru/russland/panorama/schleier_konflikt_in_russland_schuluniform_als_loesung_3620.html
19. Russland will die Russlanddeutschen zurücklocken: <http://www.dw.de/russland-will-die-russlanddeutschen-zur%C3%BCcklocken/a-2779258>
20. Das Schicksal der Russlanddeutschen: <http://dtj-online.de/das-schicksal-der-russlanddeutschen-2689>
21. Hunderte Spätaussiedler wollen Deutschland wieder verlassen: <http://www.dw.de/hunderte-sp%C3%A4taussiedler-wollen-deutschland-wieder-verlassen/a-1781957>
22. Russland-Deutsche fordern Ende der Asyllawine: <https://www.compact-online.de/fall-lisa-russland-deutsche-fordern-ende-der-asyllawine/>
23. Auswandern nach Russland: <https://www.youtube.com/watch?v=CrMts08vsKk>